

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2025

MICHAL BUREŠ

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Filozofické otázky diskriminace homosexuálů
Bakalářská práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Michal Bureš**
Osobní číslo: **H22392**
Studijní program: **B0223A100005 Filosofie**
Specializace: **Filosofie**
Téma práce: **Filozofické otázky diskriminace homosexuálů**
Zadávající katedra: **Katedra filosofie a religionistiky**

Zásady pro vypracování

Tato bakalářská práce se bude zaměřovat na filozofickou analýzu diskriminace homosexuálů a klade si otázku: Co je to diskriminace? Existují různá pojetí této definice, například v právu, knihách a filozofických článkách. Cílem této práce bude uchopit a sumarizovat jednotlivé přístupy k diskriminaci a následně je porovnat. Případně zjistit proč je diskriminace špatná a zda je stále špatná, pokud nikomu neubližuje. Práce by začala analýzou historického vývoje diskriminace homosexuálů. Budeme postupovat od antického Řecka, kdy byla homosexualita určitým způsobem tolerována, přes středověk až do současné vnímání ve společnosti. Tento historický pohled nám poskytne postupnou formulaci společenských norem a ukáže, jakým způsobem do toho zasahovala filozofie. Následně se zaměříme na to, jak diskriminaci definuje právo. Hlavně by se jednalo o český právní systém, ale také i v další právních normách. Definujeme, co je diskriminace a co není, a porovnáme to s filozofickým pohledem. Na základně etických a morálních hodnot společnosti. Propojení historie, právního aspektu a filozofie nám poskytne lepší pohled na diskriminaci homosexuálů. Diskriminace je zároveň i propojená s rovností ve společnosti, jelikož nerovné zacházení je jedním z projevů diskriminace. Filozofie samotná nám dále při rozboru pomůže lépe pochopit etický pohled na postoj společnosti vůči minoritní skupině homosexuálů.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

1. Himl, P., Seidl, J., Schindler, F. (ed), *Miluji tvory svého pohlaví*, AGRO, Praha 2013
2. *Pracovní skupina pro otázky sexuálních menšin ministryně pro lidská práva a národnostní menšiny, Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR, Úřad vlády ČR, Praha 2007*, ISBN 978-80-7367-250-8
3. Sobotková, I., *Psychologie rodiny*, Portál, s. r. o., Praha 2007, ISBN 978-80-7367-250-8
4. Moreau, S., *What is Discrimination?*, Philosophy a Public Affairs 143, online, Univerzity of Toronto 2010
5. Lippert-Rasmussen, K., *The Routledge Handbook of the Ethics of Discrimination*, Routledge Taylor and Francis Group, London and New York 2018
6. Lippert-Rasmussen, K., *The badness of discrimination*, University of Copenhagen, Dánsko 2006
7. Eidelson, B., *Discrimination and Disrespect*, Oxford: Oxford University Press. Spojené království Velká Británie a Severní Irsko 2015
8. Hellman, D., *When is Discrimination Wrong?*, Cambridge, MA: Harvard University Press 2008
9. Altman, A., *Discrimination*, Stanford Encyclopedia of Philosophy [online, 2011-2020]. Dostupný z: <https://plato.stanford.edu/entries/discrimination/>

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Matej Cívik, Ph.D.

Katedra filosofie a religionistiky

Datum zadání bakalářské práce: **30. června 2024**

Termín odevzdání bakalářské práce: **15. června 2025**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Mgr. Ondřej Krása, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2024

Prohlašuji:

Práci s názvem *Filozofické otázky diskriminace homosexuálů* jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 13. 06. 2025

Michal Bureš v.r.

PODĚKOVÁNÍ

Chci poděkovat Mgr. Mateji Cívikovi, Ph. D. za odborné vedení a cenné připomínky, které přispěly ke vniku mé bakalářské práce. Dále děkuji všem, kteří mi poskytli zpětnou vazbu a podporu.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se věnuje filozofickým otázkám diskriminace homosexuálů. Definuje pojem homosexualita, LGBT+ a předsudky ve společnosti. Zároveň zkoumá pojem diskriminace a její rozlišení na nemoralizovaný a moralizovaný koncept. Analyzuje různé filozofické teorie vztahující se k diskriminaci, zejména z hlediska újmy, ponižování a neúcty. Dále vysvětluje historický vývoj vztahu společnosti k homosexuálům od starověkého Řecka, přes středověk, až po moderní historii. Cílem práce je podrobněji objasnit pojem diskriminace a poukázat na její důsledky ve společnosti.

KLÍČOVÁ SLOVA

Diskriminace, homosexualita, gay, lesby, morální, negativní, ponižování, stereotyp

TITLE

Philosophical issues of discrimination against homosexuals

ANNOTATION

This bachelor thesis focuses on philosophical issues of discrimination against homosexuals. It defines the concepts of homosexuality, LGBT+, and social prejudice. At the same time, it examines the concept of discrimination and its differentiation into moralized and non-moralized concepts. It analyzes various philosophical theories related to discrimination, especially in terms of harm, demeaning, and disrespect. It also explains the historical development of society's relationship to homosexuals from ancient Greece, through the Middle Ages, to modern history. The work aims to clarify the concept of discrimination in more detail and point out its consequences in society.

KEYWORDS

Discrimination, homosexuality, gay, lesbians, moral, negative, demeaning, stereotypes

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 Homosexualita	10
1.2 LGBT+.....	10
1.3 Stereotypy, předsudky a homofobie	12
2 Diskriminace.....	14
2.1 Nemoralizovaná diskriminace	15
2.2 Moralizovaná diskriminace.....	16
2.2.1 Přímá diskriminace	16
2.2.2 Nepřímá diskriminace.....	17
2.2.3 Námitka na morální rozdíl přímé a nepřímé diskriminace	17
3. Diskriminace je špatná.....	19
3.1 Stejná morální hodnota	19
3.2 Základní újma	20
3.2.1 Námitka Sophia Moreau	21
3.3 Ponižování	22
3.3.1 Konvence a jejich vliv	23
3.3.2 Úmysl při porušení konvence	24
3.4 Respekt k jednotlivci	26
3.4.1 Autonomie jako svoboda	26
3.4.2 Možné nedostatky svobodného rozhodování.....	27
3.5 Závěr: Špatnost diskriminace.....	28
4 Začátky odlišného chování vůči homosexuálům v Evropě	30
4.1 Sexualita ve starověkém Řecku	30
4.2 Středověk a vliv křesťanství	32
4.3 Moc jako kladivo na nepřirozenost.....	33
4.4 Perzekuce homosexuálů v nacistickém Německu a kontext árijské nadřazenosti.....	34
ZÁVĚR	38
POUŽITÁ LITERATURA	40

ÚVOD

Homosexualita jako fenomén je dokumentována po staletí, přesto ne každý přijímá existenci lásky mezi osobami stejného pohlaví. Státy a náboženství se k tomuto tématu staví různě a ve veřejném prostoru se často objevují informace, které podněcují negativní postoje vůči homosexuálům. Navzdory pokrokům v dějinách je smutné, že v oblasti mezilidských vztahů máme stále co dohánět. Potřeba označovat druhé za méněcenné a škatulkovat je do skupin nejen tento pokrok brzdí, ale především způsobuje bariery ve vzájemném pochopení. To může vést k rozdílnému zacházení, které dokáže vyústit v nesmyslnou diskriminaci homosexuálů. Důvodem zvolení tohoto tématu bylo lépe pochopit fenomén diskriminace a jeho dopady na osoby s homosexuální orientací.

Nejprve se v práci zaměřím na základní pojmy, jako jsou homosexualita a LGBT+, které je potřeba vysvětlit a rozebrat před samotnou analýzou. Krátce se také budu zabývat jejich terminologickým vývojem. Díky tomu budu schopen nahlédnout, jaké formy negativního morálního vymezení existují ve společnosti, a tím si zároveň připravím přechod k samotnému zkoumání diskriminace. V následující části vysvětlím a rozdělím diskriminaci na nemoralizovaný a moralizovaný koncept. Představím několik příkladů a pomocí různých přístupů se pokusím zjistit, zda je běžná definice dostačující.

Následně se chci věnovat negativní diskriminaci a analyzovat několik teoretických přístupů k její morální problematičnosti. Především se zaměřím na újmu, ponižování a respekt k jednotlivci. Tyto teorie se značně liší, a mým cílem bude tyto odlišnosti přiblížit a ukázat, zda některé z nich jsou schopny definovat, proč je diskriminace špatná. Případně jaké nedostatky mají.

V závěru prozkoumám vývoj diskriminace homosexuálů v evropských dějinách, od antického Řecka přes středověk až po moderní historii. Každé z těchto období přináší jiný pohled na homosexualitu, kdy se střídá určitá tolerance s tvrdými tresty. Filozofické poznatky z předchozí kapitoly aplikuji na jednotlivá období, abych dosáhl hlubšího porozumění tomuto komplexnímu problému.

1 Homosexualita

Důležitým pojmem, který je potřeba vysvětlit před začátkem analýzy, aby vše dávalo smysl, je homosexualita. Ta spadá do oblasti diskriminace na základě sexuální orientace, a osoby s touto orientací patří k menšině. „Samotný termín ‚homosexualita‘ zavedl koncem 19. století maďarský psycholog rakouského původu Karoly Maria Benkert¹.“² Ačkoliv tento termín vznikl až později, homosexualita jako fenomén je součástí naší historie už delší dobu. V minulosti nesl tento termín různé názvy: v antickém Řecku se setkáváme s pojmem „pederastie“, ve středověku se jednalo o „sodomii“ a v průběhu 20. století byla homosexualita dokonce považovaná za nemoc, kterou je možné „léčit“.

Do současného termínu „homosexualita“ můžeme tedy zahrnout jedince, kteří jsou sexuálně, romanticky a emocionálně přitahováni osobami stejného pohlaví. Muži s homosexuální orientací jsou často označováni jako „homosexuálové“ nebo „gayové“. Pro homosexuální ženy se používá termín „lesby“. Kromě sexuálního chování se jedná o identitu.³

1.2 LGBT+

Nicméně kromě pojmu homosexuality je podstatné se seznámit také s termínem LGBT+. Tuto pasáž zmíníme převážně kvůli ukázce složitosti sexuálních jevů, změnám v terminologii a zároveň kvůli „výrazu ‚homosexuálové‘, jež, jakkoliv se objevuje i v tomto textu, lze považovat za do značné míry zastaralý“⁴. I když tento pojem sám o sobě není špatný, v současné době se už tolik nepoužívá. Přesto se již v textu vyskytl a bude nadále používán i v budoucnu. Jedním z důvodů jeho menšího používání může být, že termín „homosexuál“ je negativně chápán jako medicínský pojem, a proto se dnes častěji preferuje označení „lesba“ nebo „gay“.

Další pohled nabízí e-kniha *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR*, která poukazuje na myšlenku, že pokud dnes přemýšlíme o definici sexuální menšiny, tak se zapomíná na určité skupiny. Při vyslovení pojmu „homosexualita“ si většina lidí představí především „gaye“ a „lesby“, což jsou pro nás podstatné skupiny, kterým

¹ Není-li uvedeno jinak, citace z angličtiny jsou mým překladem.

² Pickett, Brent, „Homosexuality“, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online, cit. 20. 11. 2024]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/homosexuality/>.

³ „Homosexualita“, *Queers.cz* [online, cit. 20. 11. 2024]. Dostupné z: https://www.gl.cz/slov_homosexualita.phtml.

⁴ Bežova, K., *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR*, Úřad vlády ČR, Praha 2007, s. 5.

se budeme věnovat. Na druhou stranu je užitečné zmínit všechny sexuální menšiny, které tato zkratka představuje, jelikož všechny mohou být podobným způsobem dotčeny diskriminací. Tím se nám zároveň ukazuje vážnost problému.

Samotné označení může mít různé podoby v závislosti na tom, jakých skupin se dotýká. Setkáváme se například s formami jako je „LGBT“ či delšími verzemi jako je „LGBTQIA2S+“. Nejčastěji se však používá zkratka „LGBTQ+“. Zároveň tento „velký počet písmenek ve zkratce ‚LGBTQ+‘ dnes potvrzuje rostoucí povědomí o tom, že identity ‚LGBTQ+‘ jsou složitější než binární vztahy homosexuál/heterosexuál nebo muž/žena“⁵

Na první pohled se může zdát, že rozmanitost písmen jen komplikuje pochopení celé terminologie, ale každé z nich představuje důležité minoritní identity. Pokud si tedy zkratku „LGBTQ+“ rozebereme, zjistíme, že písmeno „L“ představuje lesby, „G“ označuje gaye, „B“ bisexuály, „T“ transgender osoby, „Q“ znamená queer a znak „+“ je otevřenost vůči dalším orientacím a identitám⁶. My zůstaneme u vysvětlení „LGBT“ a krátce představíme některé ze skupin. Lesby a Gaye jsme už probrali v první kapitole, proto budeme pokračovat dál.

Jako další je „bisexualita“, která bývá mylně chápána na základě stereotypů jako „můstek“ mezi heterosexuální a homosexualitou. Jednou z možností chybné představy je, že bisexuálové v daném okamžiku mohli žít s partnerem jedné orientace, a to způsobovalo tzv. skrytí této orientace před veřejností a vzniku chybného dojmu o přechodné fázi.⁷ „Dnes je nejčastěji definováno jako schopnost prožívat přitažlivost k vlastnímu i jinému pohlaví nebo genderu bez ohledu na jakékoliv preference“⁸. To znamená, že se nejedná pouze o přitažlivost k mužům a ženám, ale také o přitažlivost k více než jednomu pohlaví či genderu.

V rámci tématu „transgender osoby“ můžeme „zahrnout každého, kdo se neztotožňuje s pohlavím a pohlavní rolí, která mu byla přidělena při narození“⁹ Jedná se o trans muže a ženy či nebinární jedince. Trans muži jsou osoby, kterým bylo při narození přiděleno ženské pohlaví, ale identifikují se jako muži. Trans ženy jsou osoby, které se narodily jako muži.

⁵ Bronski, M., Kit, H., et al., *Kniha historie LGBT+*, přel. Pause, O., Tymr, F., Kleinová, D, Universum, Praha 2024, s. 252.

⁶ Kříčková, K., „LGBTQ. Co to znamená a kdo sem patří?“, *Lovino* [online, cit. 22. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.lovino.cz/blog/lgbtq-co-to-znamená-a-kdo-sem-patří>.

⁷ Beňova, K., *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR*, Úřad vlády ČR, Praha 2007, s. 9.

⁸ Bronski, M., Kit, H., et al., *Kniha historie LGBT+*, přel. Pause, O., Tymr, F., Kleinová, D, Universum, Praha 2024, s. 262.

⁹ Tamtéž, s. 198.

To znamená, že jim toto pohlaví bylo přiděleno, ale identifikují se jako ženy. Oproti tomu nebinární osoby se neidentifikují výhradně jako muž či žena.

Tím jsme si ukázali, že tato terminologie není jen černobílá v rozdělení mezi heterosexuály a homosexuály, ale je pestrobarevná jako samotná duhová vlajka „LGBT+“ komunity, kdy každá barva představuje jinou identitu. Přesto v naší společnosti stále existují situace, kdy někteří jedinci reagují na základě předsudků či dokonce s opovržením vůči těmto osobám.

1.3 Stereotypy, předsudky a homofobie

Navzdory historickému vývoji a legalizaci homosexuality se v naší společnosti stále objevují názory, které tyto osoby označují za vzpírající se přirozenosti nebo dokonce za méněcenné. Občas se proto setkáme s rozdílným zacházením, kdy je jedinec posuzován na základě sexuální orientace, nikoliv svých vlastností. Tyto formy negativního morálního vymezení nejsou ojedinělé a vyskytují se také v kontextu sexismu či rasismu. Z tohoto důvodu se chci zaměřit na sociální jevy, které mohou předcházet diskriminaci. Mezi ně patří stereotypy, heteronormativita, předsudky a homofobie.

Začněme stereotypy, které bývají zapříčiněné vlivem našeho okolí. Může to být rodina, náboženství nebo média. U homosexuálů jsou často přítomny v podobě připomínek typu: „gayové jsou zženštilí“ a ironií je, že „lesby jsou zase příliš mužské“. Takové představy nám bývají předkládány již od dětství, a proto nemusí být překvapivé, že si je někdo ani neuvědomuje, považuje je jako běžné, což ovlivňuje jeho názory. S tím souvisí „heteronormativita, která předpokládá heterosexuální jako jediný normální výsledek dospívání, socializace a rozvoje životních vztahů a jsou od všech automaticky očekávány“¹⁰.

Zde jsem předložil poměrně přímočarý popis – buď jste proti homosexualitě, nebo ji podporujete. Ve skutečnosti to nefunguje tak jednoznačně. To, že se vás rodina zeptá, zda máte už partnera opačného pohlaví, neznamená automatickou podporu *heteronormativity*. Podle Olgy Pechové to je pravděpodobně způsobeno velkým počtem heterosexuálů v našem okolí a historickým vlivem, kdy byla homosexualita dlouho tabu.¹¹ Nyní se vrátíme zpět k negativní stránce.

¹⁰ LGBTQ+, „Heteronormativita“, *Lgbt-zdravi.cz* [online, cit. 25. 11. 2024]. Dostupné z: <https://lgbt-zdravi.cz/slovník-pojmu/>.

¹¹ Pechová, O., „Homofobie, heterosexismus, diskriminace sexuálních minorit?“, in: Štěpánková, M. (eds.), *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR*, Multikulturní centrum, Praha 2007, s. 55.

Podle výzkumu veřejného ochránce práv z roku 2019 o společenském přijetí LGBT+ lidí je nejčastějším předsudečným názorem přesvědčení, podle kterého by na veřejnosti neměli gayové a lesby ukazovat svou orientaci, ale v soukromí si mohou dělat, co chtějí. S tímto výrokem souhlasilo 61 % dotázaných ve věku 18 a více let. Podpora drastického názoru ohledně „léčby“ byla nižší a to 11 %, a s navrácením trestnosti homosexuálních vztahů souhlasilo 7 % respondentů.¹² Oproti minulosti, kterou se budeme zabývat později, se radikální názory zmírnily, avšak stereotypy přetrvávají. Tento názor, že homosexuálové si mohou v soukromí dělat, co chtějí, se často skrývá za pomyslný obal tolerance. Paradoxně však tuto toleranci popírá názor, že ji nemají projevovat na veřejnosti.

Máme tendenci všechny vztahovat k heterosexuality a přiřazovat jim stereotypní role: „Kdo z vás je ve vztahu žena a kdo muž?“. Poté mohou následovat negativní pocity založené na „stereotypch“, které vedou k „předsudkům“, například: „Je homosexuál, takže je slabý.“ Zde panuje nepravdivý a škodlivý stereotyp, že homosexuál musí být „slabý“. To vede k tomu, že má být zvláštním způsobem snížena kvalita osoby oproti naší, jen kvůli tomu, že patří do určité skupiny lidí jako je LGBT+.¹³

Podobnou formu nepřátelského chování vůči homosexuálům má „homofobie“, která též pochází z předsudků. Tento termín lze považovat za sporný, protože se pravděpodobně nestane¹⁴, že by jedinec při pohledu na homosexuála začal naléhat ze strachu o pomoc. U „homofobie“ se pravděpodobně setkáme s křičením z odporu. Homofobie je již určitou formou diskriminace, což nás přivádí k hlavnímu tématu této práce, a to k diskriminaci.

¹² Šebetová, A., *Být LGBT+ v Česku*, Ombudsman, Brno 2019, s. 27–28.

¹³ Keller, J., „Předsudek“, *Sociologická encyklopedie* [online, cit. 25. 11. 2024]. Dostupný z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/P%C5%99edsudek>.

¹⁴ „Co je to homofobie?“, *Superia* [online, cit. 27. 5. 2025]. Dostupné z: <https://cojeto.superia.cz/ruzne/homofobie.php>.

2 Diskriminace

Diskriminace je společenský jev, se kterým se většina populace setká v průběhu svého života v přímé nebo nepřímé podobě – buď jako oběť, svědek, nebo dokonce vědomě či nevědomě jako aktér. Většinou je vnímána jako negativní jednání, kdy je s jednotlivcem zacházeno hůře než s jiným členem společnosti. Nicméně, i když se jedná o téma, které se naší společnosti dotýká, a tudíž je i naší součástí, z filozofického pohledu mu není věnován dostatek pozornosti. Především v české literatuře se s filozofickou analýzou diskriminace setkáváme zřídka. Na druhou stranu z pohledu jiných oborů, jako jsou sociologie či právo, je diskriminaci věnována větší pozornost. Proto není překvapením, že při vznesené otázce: „Co je to diskriminace?“ Zjišťujeme, že existuje mnoho různých názorů na podobu této definice.

Nejznámější a zároveň nejjednodušší definice, kterou můžeme nalézt i online, zní: „Diskriminace je nespravedlivé nebo předsudečné zacházení s lidmi a skupinami na základě charakteristik, jako je rasa, pohlaví, věk nebo sexuální orientace...“¹⁵ I když tato definice na první pohled působí jasně a lákavě, poskytuje jen minimum informací. Zmiňuje pouze určité atributy, kvůli kterým je diskriminace špatná, ale neposkytuje nám hlubší vysvětlení samotného problému a jeho dopadu na společnost nebo jednotlivce. Dozvídáme se pouze, že jde o rozdílné zacházení.

Tento způsob vysvětlení pojmu mi připomíná situaci, kdy matka říká dítěti, že něco není správné, ale nedokáže vysvětlit proč. Jen pokračuje s naučenou frází, že se to nedělá. Tím může vzniknout u dítěte zmatenost či nesprávné pochopení. To stejné může způsobit obecná definice diskriminace, kdy budeme ztraceni v porozumění tohoto rozvětveného problému.

Jak uvádí Kasper Lippert-Rasmussen (s odkazem na Singera, 1983, s. 309, 323): „Pojem ‚diskriminace‘ s sebou v mnoha kontextech automaticky nese negativní hodnocení příslušného jednání nebo praxe. V jiných kontextech je tento termín neutrální a říká, že někdo diskriminuje, znamená jednoduše říci, že rozlišuje (...)“¹⁶ Jak bylo zmíněno, diskriminace představuje určité rozlišování, které nemusí být pouze negativní, ale může být i v souladu s morálními i právními principy. To nás přivádí k otázkám, zda je rozlišování vždy špatné,

¹⁵ „Discrimination: What it is and how to cope“, *American psychological association* [online, cit. 12. 12. 2024]. Dostupné z: [Discrimination: What it is and how to cope \(apa.org\)](https://www.apa.org).

¹⁶ Lippert-Rasmussen, Kasper, „The Badness of Discrimination“, *Ethical Theory and Moral Practice*, Vol. 9., 2006, no. 2, s. 167-168.

nebo zda může být za určitých okolností ospravedlnitelné. Proto v naší analýze budeme pojem diskriminace chápat nejen jako negativní, ale také jako neutrální termín.

Při dalším postupu využijí terminologii zavedenou v *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, jež zavádí „moralizované“ a „nemoralizované“ pojetí diskriminace.

2.1 Nemoralizovaná diskriminace

Jednou z dalších možností, jak pohlížet na diskriminaci, je její rozdělení na moralizované a nemoralizované pojetí. V životě se setkáváme s oběma praktikami rozlišování, avšak většina lidí si neuvědomuje, že i to, co považují za běžné, může spadat pod určitou formu diskriminace. Proto je důležité přiblížit si tyto dva pohledy a určitým způsobem i vyjasnit jejich rozdíly.

Nyní se zaměříme na nemoralizované rozlišování, tedy situace, kdy rozlišování není diskriminace v negativním smyslu, ale je v souladu s morálními zásadami. Deborah Hellman nám ve své knize *When Is Discrimination Wrong?* představuje takzvanou „diskriminační hádanku“. Tato hádanka se zabývá myšlenkou, kdy je morálně přípustné rozlišovat mezi lidmi na základě znaků, které mají nebo postrádají. Každý člověk se v něčem liší, a tyto vlastnosti samy o sobě nejsou dobré, ani špatné. Může se jednat o věk, pohlaví či pro nás podstatnou sexuální orientaci. Hellmanová se ptá: „Co, ale činí ten rozdíl, kdy jsou některá jednání špatná a druhá ne?“ Podle autorky záleží jen na tom, jak k těmto vlastnostem společnost přistupuje a v jakém kontextu jsou použity.¹⁷

Pokud na diskriminaci pohlížíme jako na nemoralizovaný koncept, zjistíme, že kolem nás existuje mnoho situací, kdy dochází k rozlišování na základě vlastností. Takové rozlišování může být zcela legitimní a v některých případech dokonce nezbytné. Navíc je často důležité pro fungování státu a v určitých situacích i pro firmy. Jako obecný příklad uvedený Hellmanovou můžeme zmínit získání řidičského průkazu. V současné době může člověk řídit auto sám od 18 let.¹⁸ Toto rozlišení mezi mladšími a staršími lidmi je stanoveno státem, který určuje věkovou hranici. Někdo by mohl namítat, proč je věková hranice nastavena až tak vysoko, ale její existence dává smysl. V určitém bodě je nutné stanovit hranici. S nadsázkou by určitě nikdo z nás nechtěl potkat na silnici malé dítě, které řídí auto. Proto existují určité normy, které jsou založené na rozdílném zacházení, a tyto zrovna slouží k zajištění bezpečnosti občanů. Podobných příkladů lze najít více – například lékař nebo pilot,

¹⁷ Hellman, D., *When Is Discrimination Wrong?*, Harvard University Press, London 2011, s. 7.

¹⁸ Tamt., s. 13.

u nichž jsou stanoveny specifické požadavky. Problém nastává, když je toto rozdělování založeno na irelevantních faktorech.

Pro lepší pochopení střetu, kdy lze na diskriminaci nahlížet dvojím způsobem, je vhodné si krátce představit dva příklady preference. V jednom bude preference morálně přijatelná, a ve druhém nikoliv.¹⁹ V této fázi ještě nebudeme konkrétně analyzovat, proč je daný příklad špatný, ale později nám různé filozofické názory pomohou lépe objasnit toto téma. Představme si osobu X (homosexuála), která byla odmítnuta osobou Y, protože Y preferuje ženy (je heterosexuál), nebo je homosexuál, který preferuje jiný typ mužů. V tomto případě je odmítnutí osobou Y morálně v pořádku. Problém by nastal, kdyby osoba X přišla na pracovní pohovor a byla odmítnuta osobou Y, která rozhoduje o jejím přijetí na základě své preference, že nechce mít homosexuála v zaměstnání. Zde již vzniká problém rozdílného zacházení, který otevírá důležitou morální otázku. V čem spočívá rozdíl mezi těmito přístupy?

2.2 Moralizovaná diskriminace

Na rozdíl od nemoralizovaného (deskriptivního) přístupu, který se nezaměřuje na to, zda je jednání morálně špatné nebo jaké má důsledky pro jednotlivce, protože se zabývá objektivními rozdíly, morální pojetí se zaměřuje právě na tyto otázky. Při zkoumání negativní diskriminace musíme částečně vstoupit do práva, protože obě oblasti spolu úzce souvisí. Prvním krokem je rozdělení na přímou a nepřímou diskriminaci. Ačkoliv toto rozlišení není zcela dostačující, je podstatné pro samotný koncept. Druhý důvod zmínění je příprava na teorii Benjamina Eidelsona.

2.2.1 Přímá diskriminace

K přímé diskriminaci dochází, když je s osobou ve stejné situaci zacházeno hůře než s ostatními na základě chráněné charakteristiky. Můžeme si to představit na již zmíněném pracovním pohovoru. Uchazeč má dostatečnou kvalifikaci a vzdělání. Po úspěšném absolvování prvního kola výběrového řízení postoupil dál. Následně zaměstnavatel zjistil, že kandidát má jinou sexuální orientaci než heterosexuální. „Tudíž se zajímal o informace, které nesouvisejí s plněním zákonných povinností zaměstnavatele.“²⁰ Pokud uchazeče odmítne pouze na základě tohoto předpokladu, jedná se o ukázkový případ přímé diskriminace na základě sexuální orientace, která je zákonem zakázaná.

¹⁹ Tamt., s. 42-44.

²⁰ Ombudsman, „Nejčastější případy diskriminace na pracovišti a jak se jim vyhnout: praktická příručka práva na rovné zacházení pro zaměstnance“, *Veřejný ochránce práv* [online, cit. 23. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/68-21-DIS-HB-1-final.pdf>, s. 41.

Podobné případy se vyskytují i mimo pracovní prostředí. Může jít třeba o odmítnutí obsloužit „gay/lesbický“ pár v restauraci. Jeden ze známých a často diskutovaných incidentů se stal v roce 2012 v USA, kdy pekař Jack Phillips odmítl upéct svatební dort pro homosexuální pár z důvodu své víry. Gayové ho následně zažalovali za diskriminaci. Soudní řízení trvalo několik let a skončilo u nejvyššího soudu částečným vítězstvím pro pekaře v poměru 7:2. Případ však nedefinoval, jak by se mělo přistupovat k tomuto druhu diskriminace vůči komunitě LGBTQ+. Soud pouze konstatoval, že při předchozím jednání Coloradská komise pro občanská práva nezachovala náboženskou neutralitu státu a zrušil jejich rozhodnutí.²¹

2.2.2 Nepřímá diskriminace

Po vymezení přímé diskriminace je potřeba vysvětlit i nepřímou. Ta zahrnuje jednání či opomenutí, kdy na první pohled neutrální pravidlo (ve kterém se skrývá diskriminace) způsobuje chráněným osobám znevýhodnění oproti ostatním. Tato forma diskriminace nenastává, pokud je pravidlo ospravedlnitelné a nezbytné pro dosažení konkrétního cíle.²² Příkladem jsou zaměstnanecké benefity určené manželům, které nezahrnují registrované partnerství. To vede k nepřímé diskriminaci leseb a gayů, kterým není umožněno uzavřít manželství v rámci současného českého právního systému.²³

2.2.3 Námitka na morální rozdíl přímé a nepřímé diskriminace

V právu je rozlišení mezi těmito dvěma formami diskriminace zřejmé, protože jsou definovány v zákonech. Z pohledu filozofie tento rozdíl není tak jednoznačný. Eidelson vyjadřuje obavy, zda uznání nepřímé diskriminace jako oddělené kategorie od přímé, akorát nekomplikuje pochopení celé problematiky.²⁴

Z morálního hlediska totiž v některých případech nepřímá diskriminace obsahuje prvky, které spíše odpovídají přímé diskriminaci, nebo jde o něco, co vůbec není diskriminace. Eidelson klade důraz na záměr v jednání (intention), což se odráží v jeho postupu. Představuje koncept diskriminace druhého řádu (second-order discrimination), kdy nejde pouze o výsledek (konkrétní výhoda), ale i o proces, jak jsme k danému pravidlu došli. To, co na první pohled vypadá jako nepřímá diskriminace, může ve skutečnosti být skrytá

²¹ „Masterpiece Cakeshop v. Colorado Civil Rights Commission“, *Bellopedia* [online, cit. 23.11. 2024]. Dostupné z: https://ballotpedia.org/Masterpiece_Cakeshop_v._Colorado_Civil_Rights_Commission.

²² Zákon č. 198/2009 Sb. Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, §3, *Zákony pro lidi* [online, cit. 23. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>.

²³ Tato pasáž se vztahuje k situaci dne 28.11.2024.

²⁴ Eidelson, B., *Discrimination and Disrespect*, Oxford University Press, Oxford 2015, s. 40.

diskriminace. Diskriminující osoba při rozhodování záměrně využila zákonem povolené kritérium (výhody pro tradiční rodiny) k vyloučení určitých skupin jako jsou lesby a gayové.²⁵

Z druhého pohledu nemusí jít v základním smyslu o diskriminaci. Zákaz nepřímé diskriminace funguje v právu spíše jako přerozdělovací mechanismus (redistributive mechanism), který menšinám aktivně pomáhá dosáhnout té stejné výhody či příležitosti, jakou mají ostatní. Problém spočívá v tom, že tento zákaz v určitých případech neslouží k zamezení problémové diskriminace, ale právě k podpoře znevýhodněných skupin. Tudíž u nepřímé diskriminace k žádné problémové diskriminaci nedochází.²⁶

Příkladem může být onen pracovní benefit pouze pro manžele. Právo v tomto případě upozorňuje na znevýhodnění homosexuálů, kteří nemají možnost dosáhnout této výhody, a snaží se o nápravu. Podle autora za těchto okolností nejde o morálně problematickou diskriminaci, protože benefit nebyl přijat se záměrem uškodit. Problém by nastal, kdyby vedení firmy záměrně využilo toto neutrální pravidlo k tomu, aby znepríjemnili pracovní pozici lesbám/gayům. V takové situaci by se jednalo o diskriminaci druhého řádu, která by byla morálně problematická.

V této kapitole jsme si představili základní rámec moralizovaného a nemoralizovaného pojetí. Nemoralizovaný přístup jsem zmínil, abych ukázal, že všechny situace nejsou jen negativní. Pokud se nyní vrátíme k případu přímé diskriminace, někdo by mohl namítnout, že dotyčná osoba má možnost najít jiné zaměstnání či navštívit jinou pekárny.

Podobnou myšlenku nacházíme u Sophie Moreau, podle které nejde jen o alternativní možnosti. Pravdou totiž je, že i kdyby existovalo deset pekáren, kde by se k dotyčné osobě chovali lépe, tak tu vzniká určitý druh problému, když je osobě zamezeno jít do té jedné jediné pekárny²⁷

²⁵ Tamt., s. 39-48.

²⁶ Tamt., s. 48-51.

²⁷ Moreau, S., „Discrimination and Freedom“, in: K. Lippert-Rasmussen (ed), *The Routledge Handbook of the Ethics of Discriminatio*, Routledge, New York 2018, s. 172-173.

3. Diskriminace je špatná

V této části se zaměřím především na teoretické přístupy Kaspera Lippert-Rassmusena, Deborah Hellmanové a Benjamina Eidelsona. Jejich pohledy na negativní diskriminaci se výrazně liší podle toho, jaké aspekty považují za klíčové.

Rasmussen, inspirovaný konsekvencialismem, zkoumá možnost, že k diskriminaci dochází, pokud je dotyčnému způsobena *újma* (harm). Eidelson podotýká, že tento jev selhává v projevu *úcty*, která jednotlivci náleží. Hellmanová se naopak zaměřuje na objektivní stránku a navrhuje *ponižování* jako hlavní kritérium diskriminace. Než přistoupím k shrnutí a porovnání těchto přístupů, nejprve se zaměřím na koncept morální hodnoty.

3.1 Stejná morální hodnota

Teoretici zabývající se diskriminací často vycházejí z předpokladu, že všichni lidé mají stejnou morální hodnotu. Na první pohled to může znít paradoxně, ale jde o klíčovou myšlenku pro pochopení diskriminace. Jak jsme již zmínili, každý jedinec se nějakým způsobem liší. Nicméně základním faktem je, že každý z nás je člověk. Právě tento základní fakt bývá diskriminací přehlížen.

Například Hellmanová argumentuje, že každý jedinec má morální hodnotu a vrozenou důstojnost. Tento aspekt určuje, jak bychom se měli k sobě chovat, a přitom je zásadní projevovat respekt. Žádná vlastnost tuto hodnotu ani důstojnost neovlivňuje, takže nezáleží na barvě vlasů ani na sexuální orientaci. Všichni lidé by měli být v této rovině stejně důležití a měla by jim být projevována stejná úcta.²⁸

Tato základní premisa se v pozměněných formách objevuje u většiny etických teorií zaměřených na mezilidské vztahy. V pozadí těchto autorů se odráží druhá formulace kategorického imperativu od Immanuela Kanta, která zní takto: „Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy jako prostředek.“²⁹ Kantovu teorii nebudeme rozebírat do hloubky, ale jen okrajově vysvětlíme jeho slova. Ty nám říkají, že k druhému máme přistupovat s respektem jako k autonomní bytosti, kdy každý z nás má svou vlastní neoddělitelnou hodnotu a neslouží druhým jako prostředek. Důstojnost funguje jako základní kámen pro rovné zacházení.

Tento názor není univerzální, takže existují i jiné pohledy, které neberou neoddělitelnou morální hodnotu jako klíčovou. Jedním z těchto pohledů je *Utilitarismus*,

²⁸ Hellman, D., *When Is Discrimination Wrong?*, Harvard University Press, London 2011, s. 6.

²⁹ Kant, I., *Základy metafyziky mravů*, přel. Menzel, L., Praha 1974, s. 34.

který se zabývá otázkou, zda je přijatelné diskriminovat určitou skupinu ve prospěch celkového blaha společnosti. Těmito přístupy se však v další analýze nebudeme zabývat. Výjimkou je teorie Rasmussena, který není utilitarista, ale též nepoužívá princip stejné morální hodnoty.

Každý z nás si pravděpodobně uvědomuje, že ideál rovného zacházení je v praxi těžko realizovatelný. To však nijak nesnižuje jeho zásadní význam pro naše jednání. Jak říkal můj učitel na střední škole: „Všechny nemůžu mít rád.“ Tato fráze je výstižná. To, že někoho nemusíme mít rádi, neznamena, že se k němu budeme chovat ponižujícím nebo neuctivým způsobem. Je třeba rozlišovat mezi osobními sympatiemi a morálními závazky vůči druhým, protože v otázkách diskriminace by mělo záležet na všech lidech stejně, a proto by jim měla být prisuzována stejná hodnota. V tomto selhává příklad s odmítnutím upéct dort. Co však toto selhání způsobuje obětem diskriminace?

3.2 Základní újma

Nejprve předpokládejme, že určité rozdělování je morálně problematické, protože obětem způsobuje určitý druh újmy. Tuto možnost nám pomůže objasnit filozof Kasper Lippert-Rasmussen, který k této otázce přistupuje z různých úhlů pohledu, a tím se snaží ukázat, jak velký rozsah má tato teorie.

Autor považuje jednání za špatné tehdy, když je diskriminovaná osoba na tom hůře ve srovnání se situací, kdyby nebyla diskriminována. Toto zhoršení může negativně ovlivnit její blahobyt, například tím, že jí omezí určité možnosti.³⁰ Míra újmy závisí na sociálním postavení – jinak zasáhne vysoce postavenou osobu a jinak člověka, který je sociálně vyloučen.³¹ Tato myšlenka představuje princip, který se zdá být logicky odvoditelný, a většina lidí by s ním pravděpodobně mohla souhlasit. Rozdílné zacházení škodí dotčenému, a proto je nesprávné.

Částečně by tomu odpovídal důvod, proč vznikají antidiskriminační zákony, které mají zabránit nebo zmenšit různé druhy újmy. V některých případech má osoba dokonce právo na náhradu škody, pokud je diskriminována.³²

Na první pohled může tato teorie působit přímočaře. Diskriminace je morálně špatná, když způsobuje odpovídající újmu. Avšak ve skutečnosti nejde jen o přímé důsledky (okamžitou újmu), ale také o dlouhodobé následky, které nemusí být ihned

³⁰ Lippert-Rasmussen, Kasper, *Born Free and Equal?*, Oxford University Press, New York 2014, s. 154-155.

³¹ Tamt., s. 160.

³² Moreau, S., „What Is Discrimination“, *Philosophy and Public Affairs* Vol. 38, 2010, no. 2, s. 146-147.

zřejmé (například sociální vyloučení). Autor nevyklučuje ani jiné formy morální špatnosti. Pouze zdůrazňuje, že negativní verze diskriminace ubližuje.³³ Může být špatná, když porušuje princip rovnosti a spravedlnosti.

Při stanovení základního pohledu na újmu autor pracuje s různými aspekty, kdy a za jakých podmínek tento princip funguje. My si vybereme jen pár z nich. Konkrétně jde o to, že špatnost založená na újmě nemusí poškozovat osobu ve všech oblastech jejího života a ovlivňovat jeho celek. K morální špatnosti stačí ovlivnění určité situace, kdy jí je způsobena významná újma. Újma je široký pojem, který zahrnuje jak materiální (příležitosti), tak nemateriální ztráty (deprese). Proto tato významnost nespočívá pouze na subjektivních preferencích, jelikož každý z nás by si pravděpodobně pod tímto pojmem představoval něco jiného.³⁴

Pro některé stejnopohlavní páry je závažná újma, že nemohou uzavřít manželství. Zatímco jiné páry mohou vnímat jako velkou ztrátu nemožnost projevit svou lásku bez nevhodných připomínek od okolí. Obě tyto situace lze považovat za závažné újmy. První z důvodu možného právního neuznání a druhý kvůli předsudečnému názoru, který má společenský dopad. Na druhou stranu existují případy, kdy újma nemá na diskriminaci význam, například již zmíněné odmítnutí osobou, která se vám líbí.

3.2.1 Námitka Sophia Moreau

Pohled Sophie Moreau se zaměřuje na kritiku chápání újmy jako jediného a klíčového problému špatnosti diskriminace. Zmiňuje, že mohou existovat situace, kdy újma nedokáže postihnout podstatu celého problému. Nadměrné zaměření na tuto možnost může vést k přehlížení širších důsledků. Jako alternativu navrhuje svobodu, konkrétně svobodu samostatně se rozhodovat. Tuto variantu si aplikujeme na hypotetický příklad diskriminace ve zdravotnictví.

Představme si homosexuála, který se rozhodl darovat krev. Kvůli historickým stereotypům má lékař představu, že každý gay má HIV. I přes negativní test mu bude darování krve zamítnuto. V tomto případě by doktor stál za přesvědčením, podle kterého dotyčné osobě žádnou újmu nezpůsobil, protože její situace se viditelně nezhoršila. Ovšem Moreau by v této souvislosti zdůraznila, že „... je důležité mít svobodu zvolit si sám za sebe, a ne pouze dosáhnout konkrétního výsledku.“³⁵ Podle autorky je v těchto případech

³³ Lippert-Rasmussen, Kasper, *Born Free and Equal?*, Oxford University Press, New York 2014, s. 156.

³⁴ Tamt., s. 161-162.

³⁵ Moreau, S., „Discrimination and Freedom“, in: K. Lippert-Rasmussen (ed), *The Routledge Handbook of the Ethics of Discrimination*, Routledge, New York 2018, s. 167.

podstatnější volnost rozhodování, na kterou má každý nárok a blahobyt jí nemá určovat. Rovněž bychom měli být osvobozeni od vnějšího vlivu, jako je nátlak založený na předsudcích vůči sexuální orientaci.

Dalším problémem naznačujícím nedostatečnost konceptu újmy je jeho přílišná všeobecnost a rozsah. Moreau to ilustruje na antidiskriminačních zákonech. Existují totiž vážné újmy, o které se tyto zákony nezajímají. Mezi ně patří bezdomovectví nebo podobně závažné situace. Kdyby se tedy měly zaměřovat jen na újmu samotnou, musely by zahrnout do své kompetence i tyto okolnosti, což se neděje. Nechrání všechny osoby, které jsou na tom hůře, ale jen osoby s konkrétními vlastnostmi, jako sexuální orientace.³⁶

V tomto ohledu Rasmussen podotýká, že sice tento přístup má své nedostatky, ale „neukazuje to, že teorie založená na újmě je nepravdivá – neúplnost není totéž, co lež.“³⁷ Zároveň se nejedná o jedinou teorii, která je neúplná. Ani výklad založený na duševním zdraví nedokáže odpovědět na všechny otázky, a svoboda v podání Moreau není výjimkou. K otázce svobody se vrátíme v kapitole zaměřené na jednotlivce.

3.3 Ponižování

Nyní se zaměříme na analýzu druhé možnosti, která se týká ponižování. Ponižování může mít subjektivní rozměr, tedy jak jej vnímá jednatel, nebo objektivní rozměr, definovaný společenskými konvencemi nezávisle na vnímání jednatelce. Koncept, kterému se budeme věnovat, spadá do oblasti objektivního významu a duševního stavu. Představitelku této teorie, Deborah Hellmanovou jsem již v práci několikrát zmínil, což nám nyní pomůže k podrobnějšímu pokračování. Ve svém přístupu, zaměřeném na možnost objektivního ponižování, se autorka snaží filozoficky zdůvodnit právní ochranu minoritních skupin. Její argument vychází z předpokladu stejné morální hodnoty.

Existuje morální teorie, podle které je ponižující jednání škodlivé a tedy protiprávní. Snažíme se porovnat s jinou osobou, ale toho druhého *nebereme jako plnohodnotného člověka*, protože má jinou sexuální orientaci.³⁸ Rasmussen komentuje slovní spojení „nebýt plnohodnotným člověkem“³⁹. Tento výraz může do značné míry působit, jako by dotyčný nepatřil do lidského druhu, a tím pádem nebyl skutečně člověkem. Z tohoto důvodu si autor

³⁶ Tamt., s. 168.

³⁷ Lippert-Rasmussen, Kasper, *Born Free and Equal?*, Oxford University Press, New York 2014, s. 165.

³⁸ Hellman, D., *When Is Discrimination Wrong?*, Harvard University Press, London 2011, s. 29-35.

³⁹ Překlad slova: not fully human.

dovoluje toto spojení upravit a zdůraznit, že oběť je stále člověkem, ale k jeho morální hodnotě se při tomto činu nepřihlíží.⁴⁰

Vzhledem k povaze ponižování se klade důraz na moc a konvence panující v konkrétní společnosti, ve které se nacházíme. Nejde primárně o moc vyjádřenou fyzickou silou, protože se to týká duševního stavu, jenž je tímto chováním ohrožen. K tomu, aby daná osoba mohla ponižovat lesbu/gaye, potřebuje vyšší společenské postavení, v němž její moc spočívá.

Jednotná definice ponižování neexistuje. Obecně však ponižování ve vztahu mezi jednotlivci představuje akt, kdy se agresor snaží podřídit oběť, snížit její důstojnost a proměnit ji v něco, čím není. Takové chování může vést k přijetí role, která není v souladu s její identitou. Člověk tak ztrácí kontrolu nad situací a pociťuje bezmoc.⁴¹ Tohle je jen pravděpodobný důsledek opakovaného ponižování, který se může objevit, ale také nemusí. „Takže v každém konkrétním případě, pokud je osoba ponižena politikou (která rozlišuje mezi lidmi), nemusí se cítit ponižena, aby měla morální nárok“⁴². Tento důsledek tedy není podstatou samotného ponižování, ale může jej doprovázet. Dalším důležitým aspektem jsou konvence.

3.3.1 Konvence a jejich vliv

Konvence jsou pro autorku podstatné při určování, zda je nebo není čin hluboce neuctivý, aby splňoval podmínky pro ponižování. V každé společnosti existují určitá pravidla chování, která jsou nepsaná, ale známá většině lidí. Podle těchto pravidel víme, co můžeme dělat a co bychom dělat neměli v rámci úcty k ostatním. V zásadě porušení těchto pravidel nebývá sankcionováno právem, ale může vést k odsouzení ze strany společnosti a k tzv. sociálnímu vyloučení. Právo zasahuje až tehdy, když jednání naplní skutkovou podstatu trestného činu neboli splňuje všechny podmínky pro konkrétní trestný čin.

Samozřejmě ne každé porušení těchto konvencí splňuje prvky ponižování. Na základě těchto předpokladů Hellmanová zmiňuje příklad plivání, abychom se drželi její argumentace a dobře vysvětlili celý její pohled, využijme homofobní nadávku. Přece jen neslušné nadávání je porušení určité konvence.

⁴⁰ Lippert-Rasmussen, Kasper, *Born Free and Equal?*, Oxford University Press, New York 2014, s.133-134.

⁴¹ Gyesaw, S., „The Psychology and the Philosophy of Insults: Insulters Have Problem of Status Insecurity“, *Modern Ghana* [online, cit. 2. 1. 2025]. Dostupné z: <https://www.modernghana.com/news/1165999/the-psychology-and-the-philosophy-of-insults-insu.html>.

⁴² Hellman, D., *When Is Discrimination Wrong?*, Harvard University Press, London 2011, s. 30.

Představme si osobu, která tuto nadávku řekne heterosexuálovi nebo páru gayů, kteří jdou po ulici a drží se za ruce. Pokud ji řekne heterosexuálovi, tak by takové jednání nemělo mít ponižující účinek, protože postrádá zmíněnou sílu nadřazenosti k němu. Tato osoba může pociťovat stud, ale pohybuje se v rámci neúcty. Rozdíl však nastává, pokud dotyčný tuto nadávku řekne gayům. V tomto případě nadávka vyjadřuje dlouhodobé historické nerovnosti spojené s homosexuální orientací. Ponižování, podle autorky, má tedy „konvenční a nekonvenční aspekt, nebo sociální rozměr a mocenský rozměr, jsou to naše společné dějiny a kultura a jejich konvence a společenské chápání, které určují, které činy vyjadřují odmítnutí rovnocenného lidského druhu.“⁴³

Velkou váhu autorka vkládá do historického kontextu. V některých zemích je homosexualita stále trestná, zatímco v jiných už je dekriminována. Dále existují rozdíly mezi zeměmi v právním uznání svazků: například v Belgii, Dánsku či Španělsku⁴⁴ je homosexuálům povoleno uzavřít manželství, avšak v České republice toto právo dosud nemají.

To může vést k ponižujícímu účinku, neboť homosexuálům nejsou poskytnuty stejná práva jako heterosexuálním párům. V naší zemi to může být považováno za „normální“ mezi občany, ale pokud k nám přijedou manželé z jiného členského státu, kde je manželství homosexuálům povoleno, náš právní systém „(...) ignoruje či jejich partnerský status ponižuje na status registrovaných partnerů...“⁴⁵

Manželství je navíc spojeno s právem společné adopce dítěte, které je homosexuálním párům rovněž odepřeno. Celkově to může být vnímáno jako projev neschopnosti a nedůvěry postarat se společně o dítě, na rozdíl od heterosexuálních párů. Zároveň tyto rozdíly mohou odrážet historický útlak, kterému tyto osoby čelily. Tato situace splňuje všechny podmínky autorčiny teorie pro ponižování. Stávající právní úpravy představují mocenský nástroj, který vytváří nerovnosti mezi homosexuálními a heterosexuálními páry, což může vést ke snížení jejich sociálního statusu v očích společnosti.

3.3.2 Úmysl při porušení konvence

Konvence jsou natolik zakořeněny v projevech neúcty, že bývají považovány za její neoddělitelnou a neomylnou součást při posuzování morální závadnosti diskriminace.

⁴³ Tamt., s. 35.

⁴⁴ Evropská unie, „Manželství“, *Your Europe* [online, cit. 15. 1. 2025]. Dostupné z: https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/marriage/index_cs.htm.

⁴⁵ Šebetová, A., *Být LGBT+ v Česku*, Ombudsman, Brno 2019, s. 65.

V tomto ohledu se objevuje odlišný názor Benjamin Eidelsona. Autor zpochybňuje, že by se diskriminace dala omezit pouze na konvenční neúctu, jelikož neúcta je v jeho pohledu závislá na tom, jak jednající k danému porušení dojde.

Je rozdíl mezi konvenční neúctou a základní neúctou. Člověk může neúmyslně porušit konvenční pravidla, aniž by měl v úmyslu druhému ublížit. Nemusí si uvědomovat své činy nebo může jít o náhodu. Například si mohl myslet, že je sám, a nevěděl si, že někdo kolem něj procházel. U základní neúcty však musí být ten čin úmyslný, nebo musí být osoba záměrně lhostejná ohledně následků svého počínání. Tato lhostejnost spočívá v tom, že si je vědom morální závadnosti svého chování, avšak přesto v něm pokračuje. Společenské konvence nám sice ukazují, co je vnímáno za neslušné, ale nemají takovou váhu při morálním posuzování. Skutečnou moc má jedinec, který neprojevil zájem, aby zjistil, že porušení těchto pravidel může někomu ublížit.⁴⁶

To může působit jako slabina tohoto pohledu, ale Hellmanová pohlíží na samotný čin. Záměr sice může sehrát určitou roli, ale neovlivňuje morální špatnost činu. Použil bych frázi podobnou té v právu: *Neznalost neomlouvá*. Člověk si má být vědom konkrétních konvencí v určité zemi. Nezáleží na tom, zda měl nebo neměl v úmyslu někoho ponížit, už k tomu došlo. Problém však nastává v tom, že její teorie je až moc přísná a považuje i pouhý vtíp za ponižující akt. Takže by bylo jedno, že to byl humor, ale takový projev podporuje předsudky a tím může snížit postavení homosexuálů. To ukazuje rozdíl v přístupech Hellmanové, která se zabývá objektivní špatností diskriminace a jejím vlivem na celkové postavení skupiny v sociální kontextu.

Eidelson se však zaměřuje na to, jak diskriminace ovlivňuje jednotlivce v individuální stránce. Jelikož skupiny jsou tvořeny z jednotlivců, je pravděpodobné, že i u diskriminace se bude určité břímě přenášet právě na jednotlivce. Nejde pouze o důsledek, který zasahuje minoritní skupinu jako celek, ale také o to, jak postihuje každého z nich samostatně. Navíc může být užitečné rozlišovat, jak k určitému jednání došlo – zda osoba podporuje a šíří názory o homofobii, nebo zda se jedná o náhodu. V případě vtípu by autor zkoumal záměr osoby, kdy by tento humor sice považoval za neuctivý, ale rozlišoval by jeho morální závažnost. Skutečný fór bez šíření nenávisti by hodnotil za méně závažný. Což však v případě ponižování nebývá zohledněno. Je třeba si uvědomit, že člověk může být ovlivněn určitým stereotypem, i když sám sebe považuje za tolerantního.

⁴⁶ Eidelson, B., *Discrimination And Disrespect*, Oxford University Press, Oxford 2015, s. 84-86.

3.4 Respekt k jednotlivci

Jak již bylo uvedeno, neúcta vychází z nedostatku respektování, a proto je třeba objasnit, co respekt znamená. Respekt lze chápat jako formu ohleduplnosti vůči druhým, kdy jsou vnímáni jako celistvé bytosti. Respekt může nabývat různých forem – například úcty k věku, postavení nebo či určitým vlastnostem.⁴⁷ Nicméně v našem kontextu je podstatný respekt k morální hodnotě spojené s lidskou důstojností. V tomto ohledu není respekt ovlivněn našimi city, ale máme určitou morální povinnost úcty k druhým. Ta není založena na individuálních vlastnostech. Člověk může být jakýkoli, ale stále zůstává lidskou bytostí, a proto má nárok na stejnou úctu. Tím jsme si shrnuli základní představu.

Další důležitou možností je, že s *lesbou/gayem* není zacházeno jako se samostatnou entitou, ale jsou automaticky škatulkováni jako členové skupin (homosexuálové, LGBT+). Tím je opomíjena jejich osobnost jako autonomních bytostí, které mají právo na vlastní názor a schopnost se samostatně rozhodovat.

Podle Eidelsona *být jednatel* nestačí, protože to není dostatečně specifické. Na světě existuje mnoho objektů, které můžeme považovat za jednotky – může se jednat o plyšáka či psa. Rozhodující je právě tato autonomie, která činí každého člověka jedinečným.⁴⁸

3.4.1 Autonomie jako svoboda

Autonomie má původ ze spojení dvou slov: *autos* (sám) a *nomos* (zákon). Jak tato slova napovídají, jedná se o samovládu nad svým rozhodováním bez vnějšího vlivu. Tento pojem má rozsáhlou působnost a postihuje mnoho situací, podobně jako diskriminace. To je důvod, proč jí musíme zmínit i my. O autonomii se hovoří v souvislosti s právem, politikou, ale i v osobním životě.⁴⁹ Pro nás je zásadní její spojení se svobodou.

Tvrzení, že osoba má právo na svobodu, představuje široký koncept, který bývá často nesprávně pochopen a zneužíván. Není tím myšleno, že si každý může dělat, co chce. Například požadovat lepší zaměstnání, na které nemá kvalifikaci, nebo si vzít cizí majetek. Právě kvůli těmto okolnostem potřebuje svoboda své legitimní limity. Nás ale nejvíce zajímá deliberativní svoboda.

⁴⁷ Dillon, Robin S., "Respect", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online, cit. 3. 1. 2025]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/respect/#ElemResp>.

⁴⁸ Eidelson, B., *Discrimination and Disrespect*, Oxford University Press, Oxford 2015, s. 133-138.

⁴⁹ Škaloud, J., „Autonomie“, *Sociologická encyklopedie* [online, cit. 22. 1. 2025]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Autonomie>.

Zde se vracíme zpět k Moreau, kdy v rámci těchto stanovených limitů má člověk právo činit svobodná rozhodnutí bez vnějšího nátlaku. Sexuální orientace by proto neměla být vnímána jako břemeno, které si člověk nese celý život s sebou, ale jako jeho přirozená součást. Nejde totiž o nic špatného. Tato vlastnost by neměla fungovat jako překážka v rozhodování. V běžném životě děláme mnoho rozhodnutí, které bereme za samozřejmé, například pronájem bytu⁵⁰ či volba vzdělání.

Problém, na který autorka upozorňuje, souvisí s tím, že lidé s odlišnou sexuální orientací jsou často v tomto ohledu omezováni. Pokud by se dívka chtěla projít se svou přítelkyní, neměla by přemýšlet nad tím, kterou cestou jít, aby se vyhnula pokřikování, ale zda chce vůbec takové gesto udělat. Jde o právo utvářet svůj vlastní život s ohledem na svobodu, na kterou má každý nárok. Při rozhodování by neměla být její sexuální orientace relevantním faktorem.

Jak to tedy funguje, když se střetávají dvě podobná práva na rozhodování? V případě odmítnutí upéct dort dochází ke střetu dvou chráněných charakteristik podle antidiskriminačního zákona – náboženského vyznání majitele a svobody sexuální orientace zákazníka. V tomto ohledu by autorka pravděpodobně přiklonila ke straně zákazníků. Nejde o to, že by sexuální orientace měla větší váhu než náboženské přesvědčení, ale v souladu s její teorií vzniká zákazníkovi větší ohrožení jejich svobody. Jelikož jim bylo znemožněno objednat si dort v jeho pekárně. Tak „jejich svoboda uvažování by byla ohrožena ve větší míře než svoboda uvažování majitele“⁵¹ pekárny.

Podobný přístup lze nalézt i u Eidelsona. Naše rozhodování v průběhu života utváří naši identitu. Pokud všechny lesby a gaye zařazujeme do jedné skupiny, kde jsou všem členům připisovány identické vlastnosti, podléháme stereotypním představám. Nezáleží na tom, zda se jedná o pozitivní schopnosti (empatie) nebo negativní (slabost). Zobecňování je v obou ohledech problematické, neboť tím přehlízíme jejich individuální *já* jako autonomní bytost.⁵²

3.4.2 Možné nedostatky svobodného rozhodování

Kde, ale svobodné rozhodování ztrácí své kouzlo? Rasmussen se domnívá, že v autorčině pohledu na svobodné rozhodování docházíme k několika úskalím. Z morálního hlediska je samozřejmě špatné, pokud jsou osoby ovlivňovány stereotypy. Avšak autorčina

⁵⁰ Moreau, S., „What Is Discrimination“, *Philosophy and Public Affairs* Vol. 38, 2010, no. 2, s. 144-152.

⁵¹ Tamt., s. 168.

⁵² Eidelson, B., *Discrimination and Disrespect*, Oxford University Press, Oxford 2015, s. 139–150.

teorie nevysvětluje, proč by diskriminace sama o sobě měla být považována za morálně závadnou.⁵³ Zabývá se pouze funkcí antidiskriminačních zákonů, které chrání jednotlivce ve veřejném sektoru (zaměstnání, restaurace).

Setkáváme se tu se stejným problémem jako u újmy, a to nadměrnou obecností, avšak v jiném kontextu. V některých situacích může existovat osoba, která má averzi vůči lidem s konkrétní vlastností X. Může jít o banální záležitost: Deborah ve svých příkladech používá písmeno A ve jméně, Rasmussen barvu očí, ale může to být třeba velký nos. Žádná z těchto charakteristik nespadá pod chráněné skupiny. Tento nos je navíc neoddělitelnou součástí člověka. Na základě tohoto vzhledu šéf odmítne uchazeče o pracovní místo. Pravděpodobně se shodneme na tom, že toto odmítnutí je nespravedlivé. Podle Rasmussena však Moreau nedokáže jasně rozlišit mezi tímto případem a případem týkajícím se sexuální orientace. Další nejasnost nastává tehdy, když osoba má svobodu rozhodování, ale přesto s ní je zacházeno odlišně. V takovém případě nedokážeme dle její teorie určit, co je špatné.⁵⁴

3.5 Závěr: Špatnost diskriminace

Tvrdit, že diskriminace je špatná pouze z jednoho důvodu, by bylo příliš nepřesné. Celý tento problém si můžeme představit jako metaforu stromu, který potřebuje své kořeny, aby mohl růst. Podobně to probíhá i u diskriminace. Není to jednoduchý jev, ale jedná se o širokou rodinu pojmů, které spolu vzájemně tvoří rozsáhlý systém možných příčin a následků. Cílem této práce bylo představit tři přístupy: *základní újmu, ponižování a neúctu*, které se nakonec rozdělily do dalších odvětví. Všechny námitky sloužily k ilustraci, že žádná z těchto variant přesně neurčuje, v čem tkví ta konkrétní špatnost. Buď ji přesahují nebo ji nedokážou plně postihnout. Dohromady však tvoří celek, kdy jeden nahrazuje druhý nebo se doplňují.

V práci jsem zmínil, že rozdílné zacházení na základě irelevantních znaků je nesprávné. Tato zásada rovněž naráží na své limity. Pokud bychom se při posuzování diskriminace spoléhali jen na vlastnosti, které nejsou podstatné pro danou situaci, mohlo by to vést k právní nejistotě. Každý by se mohl odvolávat na své odlišnosti a požadovat zvláštní zacházení, což by bylo pro společnost neúnosné. Dobrým příkladem je velký nos, který může být politováníhodnou vlastností člověka, ale není to diskriminace postihnutelná právem.

⁵³ Lippert-Rasmussen, Kasper, *Born Free and Equal?*, Oxford University Press, New York 2014, s. 185-186.

⁵⁴ Tamt., s. 187-189.

Jejich vyloučení neovlivní celkový pohled na všechny lidi s velkým nosem. Naopak, v případě sexuálních menšin má odmítnutí jednotlivce mnohem výraznější dopad na celou skupinu a její vnímání ve společnosti.⁵⁵ Existuje i jiný důvod, proč je homosexualita zařazena mezi chráněné skupiny a je tudíž zranitelnější jako možný cíl nenávisti. Tímto důvodem by mohla být *historie*.

⁵⁵ Hellman, D., *When Is Discrimination Wrong?*, Harvard University Press, London 2011, s. 14-15.

4 Začátky odlišného chování vůči homosexuálům v Evropě

Návrh, že právě historie představuje klíč k pochopení diskriminace homosexuálů, nalezneme u Hellmanové. Po dlouhou dobu, až na výjimky, bylo na tyto osoby pohlíženo s odporem a neporozuměním. Tím vznikaly postoje a normy, které přispívaly ke snižování jejich společenského postavení. Porozumění diskriminace může být kompletní pouze tehdy, když pochopíme i samotnou historii. Minulost je totiž pro současnost podstatná, protože jí dodává kontext, který určuje hlubší význam diskriminace.

V této kapitole se pokusím zmapovat pohled na homosexualitu v průběhu evropských dějin. Záměrně vynecháváme rané civilizace a zaměříme se na období od starověkého Řecka, přes středověk, až po období druhé světové války.

4.1 Sexualita ve starověkém Řecku

Je vhodné začít starověkým Řeckem, které představuje první známý případ vztahů mezi osobami stejného pohlaví s hlubším kulturním a sociálním významem. Díky mytologii a filozofickým textům se stal důležitým milníkem v evropských dějinách. Postoj společnosti k homosexualitě však nebyl zdaleka tak tolerantní, jak bývá často předkládáno. Nešlo o „zlatý věk homosexuality“ ani rovnoprávné postavení sexuální orientace, ale o komplexní kulturní systém.

Jeden z mýtů nalezneme v Platónově *Symposiu*, kde vystupuje Aristofanes, který se snaží vysvětlit lidskou přitažlivost. Dříve existoval člověk, který „...měl čtyři ruce a právě tolik i nohou a dva obličejy na okrouhlém krku, všem stejné, hlavu pak u těchto obličejů, obrácených v opačné strany, jednu a čtyři uši, dále měl dvojí pohlavní ústroje a obdobně i všechno ostatní...“⁵⁶ Bohové se těchto mocných stvoření báli, a proto je rozdělili vejpůl. Od té doby každý hledá svou druhou část. Náklonnost ke stejnému pohlaví Aristofanes odůvodňoval tím, že původně se osoba skládala z jednoho ze tří tvorů: dvou žen, dvou mužů nebo z kombinace muže a ženy. Nikoli pouze z opačného pohlaví.⁵⁷ Z tohoto úryvku se může zdát, že se jednalo o velmi tolerantní období, kdy každý mohl projevovat svou lásku bez omezení. Jenže i toto mělo své omezení a pravidla.

V antickém Řecku hrála klíčovou roli obec, a tedy i zajištění reprodukce pro její další fungování. Muž kolem 30–35 let se měl oženit se ženou a mít děti. Žena byla vnímána pouze

⁵⁶ Platón, *Symposion*, přel. Novotný, J., Oikoymenh, Praha 2005, 190a.

⁵⁷ Bronski, M., Kit, H., et al., *Knihy historie LGBT+*, přel. Pause, O., Tymr, F., Kleinová, D, Universum, Praha 2024, s. 22.

jako pasivní člen a měla se starat o děti a domácnost.⁵⁸ Podle toho se odvíjela i dominance. Samozřejmě existovaly výjimky. Ve Spartě měly ženy větší pravomoci a postavení než v Athénách.

V sexuálním vztahu bylo zásadní, jakou roli jedinec zastával – zda aktivní nebo pasivní. Méně důležité bylo, s kým vztah probíhal, jestli se ženou nebo mužem (otrokem), než jakou roli v něm jedinec zastával. Pasivní role byla považována za podřadnou a byla přisuzována osobám, které nebyly svobodnými občany. Provozovali ji tedy ženy, otroci a mladíci. Pokud se dospělý muž dobrovolně oddával pasivní roli při sexu s jiným mužem, mohl být středem posměchu a snížit své postavení v očích ostatních.⁵⁹

Zmínka o mladících odkazuje k rozšířenému vztahu v té době, který se nazýval *pederastie*. Starší muž, který byl označován jako milovník (*erastés*)⁶⁰, měl důvěrný vztah s mladším, tedy milovaným (*erómen*). Mladík byl definován jako ten, kterému ještě nenarostly vousy a ochlupení. Ideálně měl tento vztah mít vyšší cíl než jen sexuální touhu. *Erastés* vzdělával svého *erómena* v politice či mravnosti, až do jeho uvedení do dospělosti, kdy se z něj měl stát cnotný občan.⁶¹ Z toho vyplývá, že sex neměl být hlavní cílem tohoto vztahu, ale nevylučuje se jeho možná přítomnost. Na paměti zároveň musíme mít, že Řekové byli ženatí, a tyto vztahy byly mimomanželské aktivity. Stále byla důležitá obec a její zachování.

Zmínky o lesbických vztazích jsou minimální, pravděpodobně v důsledku nezájmu ze strany mužů, že žena by v takovém vztahu přijímala aktivní roli, což je v rozporu s jejich ideálem. Další možností je, že většina děl byla zničena odpůrci nebo v důsledku přírodních vlivů. Dochovala se zmínka o Sappó z ostrova Lesbos a její lesbické škole. Básnířka, jež ve svých dílech psala o náklonnosti k ženám. Interpretace o ní se však mění od epochy k epoše.⁶²

Nicméně athénská pravidla z dnešního pohledu diskriminovala homosexuály, což se pokusím zdůvodnit teorií Hellmanové. Zákony a rozdělení sexuálních rolí v tehdejší

⁵⁸ Škodová, O., *Sexualita v antickém Řecku*, Bakalářská práce, Bakalářská práce, Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, Katedra Filozofie, Ostrava 2009, s. 12-15.

⁵⁹ Pickett, Brent, „Homosexuality“, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online, cit. 1. 2. 2025]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/homosexuality/>.

⁶⁰ Tamt.

⁶¹ „Homosexualita v antickém Řecku“ *Antický svět* [online, cit. 10. 2. 2025]. Dostupné z: <https://www.antickysvet.cz/26124n-homosexualita-v-antickem-recku>.

⁶² Bronski, M., Kit, H., et al., *Kniha historie LGBT+*, přel. Pause, O., Tymr, F., Kleinová, D, Universum, Praha 2024, s. 22-27.

společnosti podporovaly stereotypní role. Zatímco sexuální styk mezi občanem a neobčanem (otrokem) nebyl považován za problematický, komplikace nastaly v případě dvou občanů, pokud jeden z nich přijal pasivní roli. Občan v pasivní roli byl považován za osobu s nižší morální hodnotou. Mocenské postavení podporované tímto pravidlem by též podporovalo argument autorky o ponižujícím aktu a diskriminaci.

V případě lesbických žen, pokud v té době existovaly, by byl problém ještě komplikovanější. Ženy v tehdejší společnosti nebyly diskriminovány jen na základě sexuální orientace, ale měly celkově omezená práva. Docházelo tak k vícenásobné diskriminaci.

4.2 Středověk a vliv křesťanství

O několik století později, s příchodem středověku, se objevuje i nové označení sodomie. V určitých kontextech bývá homosexualita historicky spojována právě s tímto pojmenováním.

Původně pojem sodomie neoznačovala pouze homosexuální styk, ale všechny sexuální praktiky, které nevedly k početí dítěte. Toho se mohl dopustit i jednotlivec (masturbací, sexem se zvířetem) nebo heterosexuální pár (análním či orálním stykem). Všechny tyto praktiky byly vnímány jako nemorální a nepřirozené.⁶³

Každá doba má světlé i temné momenty, závislé na kulturním kontextu. Bohužel v této době převládala netolerance. Za její příčinu bývá považováno samotné křesťanství. Podle Fanela k odsouzení homosexuality nepřispěla primárně samotná Bible, ale její pozdější výklady.⁶⁴ Tuto interpretaci podporuje i příběh z Genesis o Sodomě a Gomoře, z kterého se odvozuje termín „sodomie“. Obyvatelé těchto měst se dopouštěli ohavných hříchů, za které je Bůh potrestal zničením. Přesná příčina zkázy, ale není jednoznačně určená. Někdy se objevují verze jako nepohostinnost či násilí.

Jednou z interpretací je homofobní verze příběhu, podle něhož trest představoval odezvu za homosexuální chování obyvatel. Takové pokusy o metaforické objasňování biblických textů, které vedou k demonizaci určité skupiny jako „nečisté“, nejsou ojedinělé. Terčem potlačování byli i Židé, ženy či černoši: „Bible přece říká, že Židé, nepřijavši Ježíše, jsou zavrženi...! Bible přece říká, že žena má v církvi mlčet...! Bible přece říká, že černoši, potomci Chámovi, mají být otroky...!“⁶⁵ Lidé, kteří chtějí, mohou v Bibli vždy najít správná

⁶³ „Co je Sodomie?“, *Superia* [online, cit. 1. 6. 2025]. Dostupné z: <https://cojeto.superia.cz/pravo/sodomie.php>.

⁶⁴ Fanel, J., *Gay historie*, Dauphin, Praha 2000, s. 95.

⁶⁵ Putna, C., M., *Křesťanství a homosexualita: Pokusy o integraci*, Torst, Praha 2012, s. 64.

slova pro vyjádření svých pokřivených myšlenek. Takový člověk je slepý vůči ostatním možnostem a vidí jen svou pravdu. Na vše je třeba pohlížet dvojitým metrem, a to i zde.

V této souvislosti nesmíme zapomenout filozofa a teologa Tomáše Akvinského, který nebyl výjimkou a vyjadřoval se k různým hříchům, včetně otázky sodomie. Ve svém díle *Suma theologická* přepracoval myšlenky řeckého filozofa Aristotela a přizpůsobil je tehdejšímu křesťanskému myšlení a morálce. Podstatný je rozum a víra, kdy rozum má pravdu, pokud není v rozporu s vírou. Homosexualita spadala do nepřírozené neřesti, protože bylo proti rozumu, aby muž s mužem nebo žena se ženou měli intimní vztah. Toto sblížení bylo vnímáno jako narušení přirozeného řádu, a tím i božího přání se rozmnožovat. Akvinský nesrovnává homosexualitu s nižšími morálními prohřešky jako opilectví, ale řadil je k těžkým hříchům.⁶⁶ Tím se nezaměřoval na možnost navázání hlubšího emocionálního spojení, protože jejich vztah představoval pouze touhu a vášeň, což je v rozporu s rozumem, který má mít kontrolu nad nimi. Homosexuálové jsou podle Akvinského nižší, neboť jejich jednání podléhalo slasti a neřídili se rozumem a tím se má člověk řídit.

To, co říkal Akvinský, je možné z hlediska pojetí diskriminace považovat za problematické. Samozřejmě, že jeho myšlení bylo ovlivněno mnoha faktory. Přesto můžeme použít teorii újmy a neúcty. Dle Rasmussena bychom mohli říct, že důsledkem názorů Akvinského docházelo k ovlivňování důležitých úseků života homosexuálů, kdy jim byla následně způsobena závažná újma v podobě sociálního vyloučení. Naopak pro Eidelsona poškození homosexuálů neznamená, že to je nutně diskriminace, k tomu je zapotřebí neúcta. Důsledky sice jsou důležité, ale hlavní problém je samotná myšlenka Akvinského, že homosexuálové mají nižší hodnotu než heterosexuálové. Z dnešního pohledu víme, že byl autor ovlivněn vírou, přesto nevyvinul dostatek snahy, aby zjistil všechny skutečnosti. V obou případech se tehdejší myslitel dopustil diskriminačního postoje, ale nebyl v tom sám.

4.3 Moc jako kladivo na nepřírozenost

Trestání a odsuzování sodomie nebylo jenom záležitostí církve, ale i světské moci. Postupem času se tento vliv odrážel v zavádění nových zákonů, které byly přísnější a vedly až k mučení a popravám obviněných⁶⁷. Některé zákony potlačující homosexualitu existovaly již dříve, ale jejich uplatňování nebylo tak důsledné. Toto zásadní propojení s vládci vedlo

⁶⁶ Fanel, J., *Gay historie*, Dauphin, Praha 2000, s. 129-130.

⁶⁷ Bronski, M., Kit, H., et al., *Kniha historie LGBT+*, přel. Pause, O., Tymr, F., Kleinová, D, Universum, Praha 2024, s 69.

k většímu zneužívání obvinění ze sodomie jako politického nástroje sloužícího k nemorálnímu prospěchu panovníka.

Takovému nařčení se nevyhнул ani Templářský řád. Členové mocného a bohatého řádu byli 13. října 1307 pozatýkáni po celé Francii na základě tajně plánované operace králem Filipem IV. Sličným. Oficiálním důvodem měly být nemorální praktiky, ale skrytý důvod byl pravděpodobně finanční motiv. Král využil tehdejších zvěstí o utajených rituálech, které zahrnovaly herezi a homosexuální chování mezi členy. K těmto zvěstem se většina členů doznává, buď dobrovolně nebo po mučení. Řád byl nakonec zrušen papežem, a jeho členům byly uděleny tresty v různém rozsahu, včetně upálení.⁶⁸ Ukazuje nám to sílu světské moci, která převzala pomyslné otěže, a ani ochrana papeže nestačila k zachování řádu.

Není to jen o trestání a zisku, jak je zjevné z tohoto příkladu. Panovníci a církevní představitelé především ovlivňovali samotný pohled společnosti. Změna se týkala představ o sexualitě a morálce. Spojili tyto dvě oblasti dohromady a některé praktiky definovali jako odchylky od běžnosti. Tato ideologie, prosazující jedinou a neomylnou pravdu, se odrážela i v inkvizici. Odlišnost názorů a chování bylo potlačováno, protože se považovali za nebezpečné. Takový zásah do svobody byl z dnešního pohledu ospravedlňován jako morální očištění. Vládnoucí vrstvy se samy postavily do role poroty, soudce a kata zároveň. Ospravedlnit takové počínání proto nebylo těžké, když sami rozhodovali o tom, co je správné.

Na základě těchto vlivů se vyvíjelo budoucí myšlení a s ním i právní normy. Pronásledování tzv. „nečistých“ několik století přetrvávalo a svého děsivého vrcholu dosáhlo v nacistickém Německu. Chápání homosexuality se v průběhu 19. a 20. století proměnilo, už není primárně považována za špatnou kvůli ortodoxnímu křesťanskému chápání morálky, ale postupně se přesunula do oblasti medicíny.

4.4 Perzekuce homosexuálů v nacistickém Německu a kontext árijské nadřazenosti

Před nástupem nacismu existovaly určité snahy o zlepšení společenského postoje vůči homosexuálům. Nicméně pokus o změnu nebyl úspěšný. V nacistickém Německu neopustili myšlenku o „čistotě“ a „nečistotě“ lidí. Tuto ideologii však nacisté přetvořili a posunuli na novou úroveň, přičemž základní mechanismus zůstal zachován. Tito lidé si jen oblékali jiný kabát, používali jiná slova, ale důsledky byly vždy v podstatě identické.

⁶⁸ Fanel, J., *Gay historie*, Dauphin, Praha 2000, s. 126-127.

Nacionalismus v tomto extrémním případě určil nepřítele, z kterého udělal cíl svých problémů a odpověděl si na otázku. Proč řešit překážky, když se dá najít skupina, která se nedokáže bránit? Nacionalismus souběžně vyžaduje jednotu, kterou v jejich ideologii kazí minoritní skupiny. Mezi ně patřili mimo jiné homosexuálové, Židé či političtí odpůrci a další menšiny.

Odpor k homosexualitě v nacistickém režimu nebyl nijak překvapující, dokonce byl evidentní. Odmítnutí pramenilo ze spojení jejich ideologie, zakořeněné nenávisti a eugenické teorie. Eugenika vycházela z ideologické posedlosti vytvořit „nadřazenou“ a „dokonalou“ árijskou rasu, kdy všechny „nedokonalosti“ měly být odstraněny⁶⁹ pro vznik nadčlověka. K tomu samozřejmě bylo zapotřebí odstranit „podřadné“ jedince a podpořit „vyvolené“. Na první pohled se to jeví především jako rasová problematika, takže jakou roli v této souvislosti hrála homosexualita?

Svoboda jednotlivce jde zase stranou, protože ji totalita ignoruje. Do popředí vstupuje ideál národa nadřazeného jednotlivci, který určuje, co je považováno za přijatelné chování. V důsledku toho se vracíme zpět k myšlence „přirozenosti“ a potřebě se rozmnožovat. K tomu jsou vybráni privilegovaní členové, jenže i oni mohou podlehnout přitažlivosti ke stejnému pohlaví, což byl zásadní problém. Vzhledem k důrazu na reprodukci a vojenskou sílu byly homosexuální osoby v nacistickém Německu vnímány jako hrozba pro budoucí populační a ideologické cíle režimu. Jinými slovy, šlo o chování považované za odchylku, kterou bylo třeba potlačit.

V článku Harryho Oosterhuisse nalezneme důležitou zmínku o tom, že lékařští historici označili tento režim za „biokracii“, protože všechny odchylky proměnili na biologické a lékařské problémy. Mužská homosexualita byla považována za nebezpečnější než ženská. Vyplývá to z dlouhé tradice vnímání sexuality a rozdělení na mužské a ženské role. U žen bylo složitější rozlišit mezi přátelským chováním a sexuální přitažlivostí. Hitler rovněž zneužíval homosexualitu k upevnění moci a zničení politické konkurence. Tento přístup se odráží i v likvidaci hlavních představitelů SA,⁷⁰ včetně Ernsta Röhma, během tzv. „Noci dlouhých nožů“. Röhm byl sice gay a Hitler o jeho orientaci pravděpodobně věděl, neboť patřil k jeho blízkému kruhu. Až do té noci s tím však nic neudělal. Později byl i upraven

⁶⁹ Sills, D. E., „Eugenika“, *Sociologická encyklopedie* [online, cit. 3. 6. 2025]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Eugenika>.

⁷⁰ SA je zkratka označující bojový oddíl nacistické strany v Německu, který sehrál důležitou roli při získání moci pro Hitlera.

§175, který měl zamezit šíření homosexuality jako „epidemii“ a „morálnímu úpadku“ společnosti.⁷¹

Tento vývoj vedl k systematické perzekuci homosexuálních osob. Přestože byli pronásledováni, nešlo o systematické vyhlazování v takovém rozsahu jako v případě Židů. Navzdory tomu stále šlo o brutální zacházení. Nacistická zvrácenost se projevovala v pokusech a praktikách na „vyléčení nakažlivé nemoci“. Mezi tyto praktiky patřila například sterilizace, nucená převýchova a v pozdějších fázích deportace „nenapravitelných“ osob do koncentračních táborů.⁷² V některých táborech tyto experimenty dále pokračovaly.

Historické prameny často uvádějí, že vězni byli v nacistických táborech rozdělováni podle skupin, k nimž náleželi. K jejich označení se používaly různobarevně obrácené trojúhelníky. Vězni s homosexuální orientací na sobě měli růžový trojúhelník.

Tento proces nefungoval jen na bázi identifikace, ale zároveň sloužil k dehumanizaci dotyčných. Při vstupu ztratili svou minulost, která určovala, kým byli předtím. V této souvislosti lze uplatnit Eidelsonovo rozlišení mezi neúctou a opovržením. Neúcta, jak už víme, může být i neúmyslná. Na druhou stranu opovržení je vědomé přesvědčení a odmítnutí stejné morální hodnoty. Opovržení se dopouštěli nacisté, kteří tyto osoby transformovali na pouhé objekty a tím „přesvědčili sami sebe, že neexistuje žádná důstojnost, kterou by bylo třeba respektovat“⁷³. Bylo by nepřesné označovat jejich počínání za pouhou nevědomost či slepé následování. Takový plán byl promyšlený a pravděpodobně by pokračoval i po válce.

Jak popisuje Plant, *muži s růžovým trojúhelníkem* v táborech tvořili malou a často i tu nejmenší skupinu.⁷⁴ Ve směs se texty shodují, že s homosexuály a Židy bylo zacházeno nejhůře. Tomu odpovídaly, až na výjimky netolerantní chování dozorců a ostatních vězňů. V některých táborech jim byl nařízen zvláštní režim, který zahrnoval přísná pravidla, například spánek s rukama na dece, nejtěžší práce a časté bití.⁷⁵ Vše bylo odůvodňováno jako snaha o „nápravu morálně zkažených podlidí“, považovaných za nepřátele státu. Byla jim způsobena újma, která se snad nedá vyjádřit, od materiální ztráty až po dlouhodobé následky do konce života.

⁷¹ Oosterhuis, H., „Medicine, Male Bonding and Homosexuality in Nazi Germany“, *Journal of Contemporary History* Vol. 32, 1997, no. 2, s. 187-190.

⁷² Tamt., s. 192-202.

⁷³ Eidelson, B., *Discrimination and Disrespect*, Oxford University Press, Oxford 2015, s. 105.

⁷⁴ Plant, R., *The Pink Triangle*, Henry Holt and Company, New York 1986, s. 118.

⁷⁵ Tamt., s. 125.

Konec druhé světové války ukázal velkou propast mezi pohledem totalitních a spojeneckých států na morální a etické zásady. To, co bylo vydáváno za „vyšší cíl“, bylo po válce odsouzeno jako zločin proti lidskosti – něco, co je ohavné a nesmí se znovu opakovat. Poválečná vlna solidarity s oběťmi nacismu se ve většině případů homosexuálním osobám vyhnula. Homosexuálové nadále v některých státech patřili do skupiny stíhané zákonem. K dekriminálníci stejnopohlavního styku došlo v evropských zemích v odlišných letech, a to v souvislosti s politickými a kulturními kontexty. Například v komunistickém Československu byl homosexuální styk trestný až do roku 1961.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo analyzovat pojem diskriminace, zkoumat jednotlivé filozofické přístupy k tomuto pojmu a aplikovat je na rozdílné zacházení vůči homosexuálům v různých situacích z minulosti i současnosti. Přestože se žádný z filozofů, kterým jsem se věnoval, explicitně nezaměřoval na diskriminaci sexuálních menšin, ale spíše na obecnou problematiku diskriminace, jednalo se o užitečné pohledy a jejich argumenty měly podstatnou váhu i u našeho problému.

Po vysvětlení základní terminologie jsem přešel k možným variantám, které předcházejí diskriminaci na základě sexuální orientace. Navzdory pokroku, který nastal v průběhu dějin, zde přetrvávají zastaralé názory, které v některých případech mění toleranci v pouhou frázi bez významu. Ve skutečnosti naše společnost ještě není schopna plného přijetí homosexuality, jak tomu odpovídá LGBT+ výzkum, ale oproti minulosti došlo k velkým změnám.

V případě konceptu diskriminace její základní definice zdaleka nedokáže vysvětlit celou podstatu. Za zmínku stojí říct, že nejen Lippert-Rasmussen, ale i Eidelson a Hellmanová ve svých teoriích upozorňují, že na diskriminaci nelze pohlížet pouze jako na inherentně závadný jev, jak ukazují moralizované a nemoralizované přístupy. Diskriminace je tedy fenomén, na který musíme nahlížet s odstupem a nebrat ho jako jednostranný příběh. K její škodlivosti lze přistupovat různými způsoby. Představil jsem pouze pár z nich, a to újmu, ponižování, neúctu či svobodu podle Sophie Moreau. Nicméně, jak už jsem zmínil v průběhu práce, žádná z uvedených variant není schopna dostatečně samostatně vysvětlit špatnost diskriminace.

Historická část měla převážně ukázat negativní stránky jednotlivých období, aby se dalo lépe pochopit zařazení sexuální orientace, a tedy homosexuality mezi chráněné skupiny. Nelze však opomenout například to, že před proměnou Německa na nacionalistický stát byl Berlín pár roků přezdíván hlavním městem homosexuálů. Tímto chci pouze zdůraznit, že tato práce není zaměřena na úplné shrnutí celé historie homosexuality. Úmyslem bylo poukázat na vlivné a kritické okamžiky pro homosexuální osoby s morálním kontextem.

Důvody ospravedlňování diskriminace homosexuálů se vždy přizpůsobovaly tehdejšími hodnotám. V základní rovině se však nemění a jsou neustále spojovány s účelem rozmnožování a s ním spojená budoucnost obce, státu či společnosti jako takové. Tento boj

stejnopohlavní láska nedokáže porazit, což vedlo k hojně používaným argumentům založených na přirozenosti, nemorálnosti, vyšším cíli či označena za nemoc samotnou.

Zjistili jsme, že i když na počátku existovala určitá tolerance, přesto už tehdy byla diskriminace přítomna. Pro lepší pochopení teorii jsem některé z nich aplikoval na athénská pravidla, myšlení Akvinského a nacistické tábory, což vytvořilo lepší náhled na tento složitý jev. Jak je zřejmé z celé práce, diskriminace existovala a pořád se vyskytuje. Dnešní době se sice o tomto problému mluví více, což je správně, ale není to dostačující. Bylo by tedy vhodné se oprostít od zažitých předsudků a pokusit se alespoň pochopit lidskou rozmanitost.

POUŽITÁ LITERATURA

- Altman, A., „Discrimination“, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online, cit. 16. 3. 2025]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/discrimination/>.
- Beňova, K., *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR*, Úřad vlády ČR, Praha 2007.
- Bronski, M., Kit, H., et al., *Kniha historie LGBT+*, přel. Pause, O., Tymr, F., Kleinová, D, Universum, Praha 2024.
- „Co je Sodomie?“, *Superia* [online, cit. 1. 6. 2025]. Dostupné z: <https://cojeto.superia.cz/pravo/sodomie.php>.
- „Co je to homofobie?“, *Superia* [online, cit. 27. 5. 2025]. Dostupné z: <https://cojeto.superia.cz/ruzne/homofobie.php>.
- Dillon, Robin S., "Respect", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online, cit. 3. 1. 2025]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/respect/#ElemResp>.
- „Discrimination: What it is and how to cope“, *American psychological association* [online, cit. 12. 12. 2024]. Dostupné z: [Discrimination: What it is and how to cope \(apa.org\)](https://www.apa.org/psychology/2014/12/12/discrimination).
- Eidelson, B., *Discrimination and Disrespect*, Oxford University Press, Oxford 2015.
- Evropská unie, „Manželství“, *Your Europe* [online, cit. 15. 1. 2025]. Dostupné z: https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/marriage/index_cs.htm.
- Fanel, J., *Gay historie*, Dauphin, Praha 2000.
- Gyesaw, S., „The Psychology and the Philosophy of Insults: Insulters Have Problem of Status Insecurity“, *Modern Ghana* [online, cit. 2. 1. 2025]. Dostupné z: <https://www.modernghana.com/news/1165999/the-psychology-and-the-philosophy-of-insults-insu.html>.
- Hellman, D., *When Is Discrimination Wrong?*, Harvard University Press, London 2011.
- „Homosexualita“, *Queers.cz* [online, cit. 20. 11. 2024]. Dostupné z: https://www.gl.cz/slov_homosexualita.phtml.
- „Homosexualita v antickém Řecku“ *Antický svět* [online, cit. 10. 2. 2025] Dostupné z: <https://www.antickysvet.cz/26124n-homosexualita-v-antickem-recku>.
- Kant, I., *Základy metafyziky mravů*, přel. Menzel, L., Praha 1974.
- Keller, J., „Předsudek“, *Sociologická encyklopedie* [online, cit. 25. 11. 2024]. Dostupný z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/P%C5%99edsudek>.
- Kříčková, K., „LGBTQ. Co to znamená a kdo sem patří?“, *Lovino* [online, cit. 22. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.lovino.cz/blog/lgbtq-co-to-znamená-a-kdo-sem-patri>.
- LGBTQ+, „Heteronormativita“, *lgbt-zdravi.cz* [online, cit. 25. 11. 2024]. Dostupné z: <https://lgbt-zdravi.cz/slovník-pojmu/>.
- Lippert-Rasmussen, Kasper, „The Badness of Discrimination“, *Ethical Theory and Moral Practice*, Vol. 9., 2006, no. 2.

Lippert-Rasmussen, Kasper, *Born Free and Equal?*, Oxford University Press, New York 2014.

„Masterpiece Cakeshop v. Colorado Civil Rights Commission“, *Bellopedia* [online, cit. 23.11. 2024]. Dostupné z: https://ballotpedia.org/Masterpiece_Cakeshop_v._Colorado_Civil_Rights_Commission.

Moreau, S., „Discrimination and Freedom“, in: K. Lippert-Rasmussen (ed), *The Routledge Handbook of the Ethics of Discrimination*, Routledge, New York 2018.

Moreau, S., „What Is Discrimination“, *Philosophy and Public Affairs* Vol. 38, 2010, no. 2.

Ombudsman, „Nejčastější případy diskriminace na pracovišti a jak se jim vyhnout: praktická příručka práva na rovné zacházení pro zaměstnance“, *Veřejný ochránce práv* [online, 23. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/68-21-DIS-HB-1-final.pdf>.

Oosterhuis, H., „Medicine, Male Bonding and Homosexuality in Nazi Germany“, *Journal of Contemporary History* Vol. 32, 1997, no. 2.

Pechová, O., „Homofobie, heterosexismus, diskriminace sexuálních minorit?“, in: Štěpánková, M. (eds.), *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR*, Multikulturní centrum, Praha 2007.

Pickett, Brent, „Homosexuality“, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online, cit. 20. 11. 2024]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/homosexuality/>.

Plant, R., *The Pink Triangle*, Henry Holt and Company, New York 1986.

Platón, *Symposion*, přel. Novotný, J., Oikoymenh, Praha 2005.

Putna, C., M., *Křesťanství a homosexualita: Pokusy o integraci*, Torst, Praha 2012.

Sills, D. E., „Eugenika“, *Sociologická encyklopedie* [online, cit. 3. 6. 2025]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Eugenika>.

Šebetová, A., *Být LGBT+ v Česku*, Ombudsman, Brno 2019.

Škaloud, J., „Autonomie“, *Sociologická encyklopedie* [online, cit. 22. 1. 2025]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Autonomie>.

Škodová, O., *Sexualita v antickém Řecku*, Bakalářská práce, Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, Katedra Filozofie, Ostrava 2009.

Zákon č. 198/2009 Sb. Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, §3, *Zákony pro lidi* [online, cit. 23. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>.